

Arbeids- og inkluderingsdepartementet

OM GRUNNLAGET FOR INNTEKTSOPPGJØRENE 2008

KORTVERSJONEN

Foreløpig rapport

fra

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene

Oslo, 18. februar 2008

Forord

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene legger her fram en foreløpig rapport, foran inntektsoppgjørene i 2008. Rapporten i endelige utgave vil foreligge i slutten av mars/begynnelsen av april.

Rapporten gir oversikt over hovedtrekkene i utviklingen i lønninger og inntekter, priser og konkurranseevne mv. Det gis også anslag for prisutviklingen i inneværende år.

Rapporten bygger delvis på foreløpig statistikk og anslag for 2007. Deler av rapporten vil derfor bli oppdatert i slutten av mars/begynnelsen av april. Dette gjelder særlig tall for lønnsutviklingen, for forholdet mellom kvinners og menns lønn, lønn etter utdanning og lederlønn. Det vil også foreligge reviderte nasjonalregnskapstall som har betydning for deler av rapporten. Etter oppdateringen vil rapporten bli trykket i NOU-serien.

Utvalget vil som vanlig også komme med en rapport etter inntektsoppgjørene i juni som vil redegjøre for resultater av lønnsoppgjørene i 2008, og gi oppdaterte tall for utviklingen i lønns- og inntektsfordelingen. Dette materialet offentliggjøres som en nettversjon i juni, og blir trykket i NOU-serien i mars til neste år.

Beregningsutvalget ble ved kongelig resolusjon av 16. november 2007 gjenoppnevnt for en ny periode inntil 30. september 2011 med følgende mandat:

”Utvalget skal i tilknytning til inntektsoppgjørene legge fram det best mulige tallmessige bakgrunnsmateriale og presentere det i en slik form at uenighet partene i mellom om økonomiske forhold så vidt mulig kan unngås. Utvalget skal, når departementet ber om det, kunne klargjøre det tallmessige grunnlagsmateriale for spesielle inntektspolitiske spørsmål.

Utvalget skal legge fram oppsummeringsrapporter etter inntektsoppgjør.

Utvalgets utredninger avgis til Arbeids- og inkluderingsdepartementet.”

I tillegg til utvalgets medlemmer og sekretariatet har følgende deltatt i arbeidet med rapporten: Bjørn Henriksen, Arbeidsgiverforeningen Spekter, Anders Kleppe, Akademikerne, Oddbjørn Eidem, Næringslivets Hovedorganisasjon, Ivar Jørgensen, HSH, Rolf Stangeland, Unio, Eirik Solberg, KS, Ørnulf Kastet, Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund, Arnulf Leirpoll, Fornyings- og administrasjonsdepartementet, Roger Bjørnstad og Kristian Gimming, Statistisk sentralbyrå.

Oslo, 18. februar 2008

Øystein Olsen
leder
Statistisk sentralbyrå

Nina Bjerkedal
Finansdepartementet

Ann Lisbet Brathaug
Statistisk sentralbyrå

Stein Gjerding
Arbeidsgiverforeningen Spekter

Ellen Horneland
Landsorganisasjonen i Norge

Lars Haartveit
HSH

Grete Jarnæs
Fornyings- og
administrasjonsdepartementet

Olav Magnussen
Næringslivets Hovedorganisasjon

Synnøve Nymo
Arbeids- og
inkluderingsdepartementet

Erik Orskaug
Unio

Stein Reegård
Landsorganisasjonen i Norge

Tove Storrødvann
Akademikerne

Bjørn Tore Stølen
Yrkesorganisasjonenes
Sentralforbund

Per Kristian Sundnes
KS

Yngvar Tveit
Finansdepartementet

Tormod Belgum, Arbeids- og inkluderingsdepartementet, sekretariatsleder
Torbjørn Eika, Statistisk sentralbyrå
Andreas Follestad, Finansdepartementet
Frank Emil Jøssund, Finansdepartementet
Harald Lunde, Statistisk sentralbyrå
Ragnhild Nersten, Arbeids- og inkluderingsdepartementet
Tormod Reiersen, Finansdepartementet

	<u>Side</u>
1. Lønnsutviklingen	5
2. Prisutviklingen	9
3. Industriens konkurranseevne	11
4. Makroøkonomisk utvikling	13
5. Inntektene i husholdningene	16
 Vedlegg 1. Lønnsbegreper og grunnlaget for beregning av årslønnsvekst	 19
 Vedleggstabeller	 22

1. LØNNSUTVIKLINGEN¹

Beregningsutvalget anslår gjennomsnittlig **årlønnsvekst** for lønnstakere under ett til 5,4 prosent fra 2006 til 2007, mot 4,1 prosent året før.

Årlønnsveksten fra 2006 til 2007 i NHO-bedrifter kan anslås til om lag 5½ prosent for industriarbeidere og til om lag 5¾ prosent for industrifunksjonærer. Gjennomsnittlig lønnsvekst i dette området var på om lag 5½ prosent. Årlønnsveksten i HSH-bedrifter i varehandelen er beregnet til 5,0 prosent. I finanstjenester, som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet bank og forsikring, er lønnsveksten beregnet til 5,2 prosent. For ansatte i staten og i kommunene kan lønnsveksten foreløpig anslås til henholdsvis om lag 5 prosent og 4½ prosent. Årlønnsveksten i Spekter-bedriftene ekskl. helseforetakene anslås til 5,3 prosent. Anslag på årlønnsveksten i helseforetakene kommer utvalget tilbake til i mars/april.

Vedleggstabell 1 viser lønnsutviklingen for noen flere grupper.

Av tabell 1.1 framgår lønnsutviklingen i noen store forhandlingsområder det siste tiåret. Lønnsveksten var høy både i 1998 og 2002. I 1998 varierte lønnsveksten mellom 5½ og knapt 7 prosent, mens veksten i 2002 varierte mellom 5 og vel 8 prosent. Ellers i årene 1997-2004 har lønnsutviklingen for områdene i tabellen stort sett variert mellom 3 og vel 5 prosent. Unntaket er undervisningspersonell i kommunesektoren i årene fra 2000 til 2002 og helseforetakene i 2003. Den forholdsvis sterke lønnsveksten for undervisningspersonell i kommunesektoren fra 2000 til 2002 skyldes spesielle tillegg. I 2005 varierte lønnsveksten mellom 3 og vel 4 prosent og i 2006 mellom 3½ prosent og knapt 5 prosent med unntak av i finanstjenester hvor høye bonusutbetalinger trakk opp lønnsveksten både i 2005 og 2006.

Tabell 1.1 viser også gjennomsnittlig **lønnsnivå (uten overtid)** innen hvert område. Gjennomsnittlig årlønnsnivå i Norge i 2007 kan anslås til om lag kr. 380 000.

Tabell 1.2 viser årlønnsveksten det siste tiåret for alle lønnstakere og for tre sektorer i økonomien; industrien, varehandel og offentlig forvaltning. Tabellen viser at samlet fra 1997 til 2007 har lønnsveksten vært nær den samme i alle disse tre sektorene.

Utvalget anslår **overhenget** til 2008 til 2 prosent for lønnstakere under ett. Dette er høyere enn det gjennomsnittlige overhenget de tre foregående år som var på 1,5 prosent, men på linje med overhenget til 2007. For de områdene utvalget har tall for, varierer overhenget til 2008 fra 1,3 prosent for ansatte i finanstjenester og for ansatte i Spekter-bedrifter utenom helseforetakene til 2½ prosent for industrifunksjonærer i NHO-bedrifter. For industriarbeidere er overhenget anslått til 1¾ prosent og for ansatte i HSH-bedrifter i varehandelen til 1,6 prosent. For ansatte i staten og i kommunene er overhenget foreløpig anslått til henholdsvis 1½ prosent og 1¼ prosent.

¹ Se vedlegg 1 for omtale av lønnsbegreper og grunnlaget for beregning av årlønnsvekst

Tabell 1.1 Årslønnsvekst fra året før i prosent for noen store forhandlingsområder. Per årsverk

	NHO-bedrifter i industrien					Kommuneansatte				
	Industri i alt	Industri-arbeidere	Industri-funksjonærer ¹	HSH-bedrifter i varehandel ²	Finanstjenester ³	Statsansatte	Kommuneansatte i alt ⁵	Undervisnings-sektoren ⁴	Spekter-bedrifter Helsefore-takene	Øvrige bedrifter
1998	6,1	5,6	6,8	6,1	-	6,4	5,9	5,8	-	-
1999	4,7	4,7	4,7	4,9	5,1	4,7	5,0	4,5	-	-
2000	4,6	4,5	4,7	4,5	5,3	4,6	4,0	6,0	-	-
2001	5,1	4,9	5,3	4,8	4,7	4,2	3,5	7,8	-	-
2002	5,6	5,0	6,1	5,0	6,2	5,9	6,0	8,2	5,3	5,5
2003	4,0	3,5	4,6	4,4	4,5	4,3	4,4	5,4	7,0 ⁶	3,8
2004	3,8	3,6	3,8	3,5	4,0	3,7	3,8 ⁸	3,2 ⁷	3,0 ⁹	3,4
2005	4,0	3,4	4,3	3,9	7,7 ¹⁰	3,4	3,4	3,0 ⁷	3,3 ⁹	3,6
2006	4,3	3,6	4,6	4,2	5,6 ¹⁰	4,5	4,1	2,6 ⁷	3,7 ⁹	4,8 ¹²
2007	5½	5½	5¾	5,0	5,2	5,0	4½	3 ⅔	-	5,3
1997-2002	29,0	27,3	30,8	27,9	30,0	28,6	26,9	36,7	-	-
Gj. sn. per år	5,2	4,9	5,5	5,0	5,4	5,2	4,9	6,5	-	-
2002-2007	23,6	21,2	25,3	22,8	30,0	22,7	21,9	19,2	-	22,7
Gj. sn. per år	4,3	3,9	4,6	4,2	5,4	4,2	4,0	3,6	-	4,2
Lønn 2006, per årsverk	384 200	317 800	474 800	-	-	366 300	329 600	376 800	-	345 800
Lønn 2006, heltidsansatte	-	-	-	331 600	455 300	-	-	-	378 700	-
Antall årsverk 2006	173 000	97 000	76 000	68 000	28 000 ¹¹	119 000	316 000	83 000	85 000	48 000

¹ For industrifunksjonærer er lønnsveksttallene for heltidsansatte i perioden 1997-2001 og per årsverk i årene etterpå.

² Lønnsveksttallene er for heltidsansatte.

³ Forretnings- og sparebanker og forsikringsvirksomhet som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet bank og forsikring. Lønnsveksttallene er for heltidsansatte.

⁴ Kompensasjon for endringer i særavtalen om arbeidstid (skolepakke I) trakk opp lønnsveksten med 1,4 prosentpoeng i 2000 og 1,8 prosent i 2001. I hovedtariffoppgjøret i 2000 ble det avtalt at de 2 ekstra feriedagene både i 2001 og 2002 tas ut i penger i stedet for redusert tilstedeværelsesplikt. Dette utgjør ett lønnstrinn eller vel 1½ prosentpoeng som bidrag til lønnsveksten i 2001. Skolepakke II trakk opp lønnsveksten med om lag 3 prosentpoeng i 2002 og om lag 1¾ prosentpoeng i 2003.

⁵ Omfatter ansatte i kommunene, fylkeskommunene og andre virksomheter som er medlemmer i KS, herunder bedriftsmedlemmer.

⁶ Legene trakk opp lønnsveksten med 2 prosentpoeng.

⁷ Omfatter undervisningsstillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse og ekskl. Oslo kommune i 2004 og 2005. For 2006 er Oslo kommune inkludert.

⁸ Omfatter også stillinger med hovedsakelig lokal lønnsdannelse og undervisningsstillinger med hovedsakelig sentral lønnsdannelse.

⁹ Lønnsveksten i 2006 er per årsverk og er beregnet av Spekter på grunnlag av et datamateriale de har innhentet per oktober 2005 og 2006 og februar 2007 for LO-, YS- og Unio-forbundene. Spekter beregnet også lønnsveksten for årene 2002 og 2003. For årene 2004 og 2005 er lønnsveksten for heltidsansatte og er beregnet av SSB. På grunnlag av innhentet lønnsdata per oktober 2005 og 2006 har SSB beregnet lønnsveksten fra 2005 til 2006 til 3,0 prosent for heltidsansatte.

¹⁰ Høye bonusutbetalinger trakk opp lønnsveksten både i 2005 og 2006.

¹¹ Heltidsansatte

¹² Ekskl. flygeledere var lønnsveksten 4,4 prosent.

Brudd: I HSH-bedrifter i varehandel omfatter tallet for 1999 ansatte i identiske bedrifter, dvs. bedrifter som er med i statistikken både i 1998 og 1999. Under finanstjenester er forsikring også inkludert fra og med 2003, mens området tidligere bare omfattet forretnings- og sparebanker. Under kommuneansatte er ikke Oslo med i perioden 1996-2002. Skoleverket ble en del av det kommunale tariffområdet fra 1.5.2004 og er inkludert i veksttallet fra og med 2004. Veksttallet for undervisningspersonell i kommunesektoren for i årene 2004-2006 er ikke sammenliknbart med tallene for tidligere år. Under statsansatte er tallene eksklusiv BA-selskapene Posten Norge og NSB fra og med 1999. Posten og NSB er omdannet til aksjeselskaper og er nå med i øvrige bedrifter i Spekter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

Tabell 1.2 Årslønnsvekst fra året før i prosent for alle grupper¹ og for tre hovedsektorer i økonomien.

	Alle grupper ²	Industrien		Varehandel ³	Offentlig forvaltning ⁴
		Alle bedrifter	NHO-bedrifter		
1998	6,2	-	6,1	6,2	6,0
1999	5,1	5,4	4,7	4,7	4,8
2000	4,4	4,2	4,6	4,5	4,6
2001	4,8	4,5	5,1	5,2	4,5
2002	5,7	5,8	5,6	4,4	6,4
2003	4,5	4,5	4,0	4,6	5,1
2004	3,5	3,6	3,8	3,9	3,6
2005	3,3	3,6	4,0	3,7	3,4
2006	4,1	3,9	4,3	3,4	4,1
2007	5,4	4,9 ⁶	5½	5,9	4¾ ⁵
1997-2007	58,2	-	59,3	57,5	58,6
Gj. sn. per år	4,7	-	4,8	4,6	4,7
2002-2007	22,6	22,2	23,6	23,4	22,8
Gj. sn. per år	4,2	4,1	4,3	4,3	4,2
Lønn 2006, per årsverk	360 500	352 200	384 200	338 600	344 500
Lønn 2006, heltidsansatte	372 400	356 600	-	361 000	351 800

¹ Lønnsveksten er per årsverk for "alle grupper", offentlig forvaltning og for NHO-bedrifter i industrien. For varehandel og for alle bedrifter i industrien er lønnsveksten for heltidsansatte.

² Før 1998 omfatter gjennomsnittlig årslønnsvekst gruppene i tabell 1.1 samt ansatte i forretningsmessig tjenesteyting og eiendomsdrift, forsikring og uorganiserte bedrifter i varehandel. Fra og med 1998 er også ansatte i uorganiserte bedrifter i bygg- og anleggsvirksomhet og industri med. Ansatte i oljevirksomhet er inkludert fra 2001. For 2002 er også ansatte i privat helse- og sosialtjenester, privat skolevirksomhet, kraftforsyning og sosial- og personlig tjenesteyting med.

³ Inklusive motorkjøretøytjenester. Denne gruppen trakk opp lønnsveksten i 2007. I engroshandel var veksten i 2007 5,5 prosent, i detaljhandel 5,0 prosent og i HSH-bedrifter i varehandelen også 5,0 prosent.

⁴ Omfatter det kommunale- og det statlige tariffområdet og de statlig eide helseforetakene. NSB BA og Posten Norge BA er ikke med i tallene fra og med 1999. Stillinger med bare lokal lønnsdannelse i kommunene er med fra og med 2003. Oslo kommune er med i tallene fra 2003.

⁵ Ekskl. helseforetakene

⁶ Det brukes litt forskjellige beregningsmetoder for bergning av årslønnsvekst i industrien i NHO-bedrifter og i hele industrien. Dette kan gi forskjellig årslønnsvekst i ett enkelt år, men blir jevnet ut sett over flere år. Lønnsveksten fra 1. oktober 2006 til 1. oktober 2007 var om lag den samme for de to gruppene.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

Tabell 1.3 Lønnsoverhenget fra året før i prosent.

Område/gruppe:	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ansatte i NHO-bedrifter:						
- Arbeidere i alt	-	1,3	1,1	0,9	1,3	1¾
- Industriadbeidere	1,7	1,4	1,2	1,0	1,4	1¾
- Industriefunksjonærer	2,1	1,7	1,5	1,6	2,0	2½
- Industrien i alt	-	-	-	1,3	1,6	2
HSH-bedrifter i varehandel	1,3	0,9	0,7	1,1	1,2	1,6
Finanstjenester ¹	2,2	0,5	1,5	1,1	1,4	1,3
Staten	3,8	0,4	1,9	0,7	2,9	1½
Skoleverket	5,3 ²	0,2	-	-	-	-
Kommunene ³ :	2,2	0,6	1,5	0,4	1,7	1¼
- Undervisningspersonale			1,4 ⁴	0,3 ⁴	1,1	1¼
Ansatte i Spekter-bedrifter:						
- Helseforetakene	2,0	0,7 ⁵	1,5	0,9	1,7	
- Øvrige bedrifter	1,7	1,1	1,1	1,1	1,5 ⁷	1,3
Veid gjennomsnitt ⁶	2,7	1,1	1,4	1,1	2,0	2

¹ Forretnings- og sparebanker og forsikring under ett som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet bank og forsikring.

² Skolepakke II trakk opp overhenget til 2003 med om lag 1¾ prosentpoeng.

³ Inkl. undervisningsstillinger fra 2005.

⁴ Omfatter bare stillinger med i hovedsak sentral lønnsdannelse (ekskl. Oslo kommune), mens alle var med i skoleverket i tidligere år.

⁵ Holdes legene utenfor beregningen, er overhenget til 2004 på 0,8 prosent for øvrige grupper i helseforetakene.

⁶ Overhenget er et gjennomsnitt for alle lønnstakergrupper under ett og omfatter således flere grupper enn de som er med i tabell 1.3.

⁷ Ekskl. flygeledere er overhenget 1,2 prosent.

Kilde: Beregningsutvalget.

Lønnsutviklingen for kvinner og menn

Utvalget vil komme til oppdaterte tall for lønnsutviklingen for kvinner og menn i mars/begynnelsen av april.

2. PRISUTVIKLINGEN

Konsumprisene (KPI) økte i gjennomsnitt med 0,8 prosent fra 2006 til 2007, mot 2,3 prosent året før. Målt på tolv månedersbasis, varierte prisveksten i 2007 mellom -0,3 prosent (september) og 2,8 prosent (desember). Elektrisitetsprisutviklingen trakk alene ned veksten i KPI med nær 1 prosentpoeng fra 2006 til 2007. Fra januar 2007 til januar 2008 økte KPI med 3,7 prosent. Den økte tolv månedersveksten i KPI mot slutten av fjoråret og inn i 2008 må særlig ses i sammenheng med utviklingen i elektrisitets- og drivstoffsprisene. I de siste fem årene har KPI i gjennomsnitt steget med 1,5 prosent årlig, mot 2,4 prosent i femårsperioden før.

Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE) brukes ofte som et mål på den underliggende inflasjonen. Fra 2006 til 2007 steg KPI-JAE med 1,4 prosent, opp fra 0,8 prosent året før. Tolv månedersveksten i KPI-JAE tok seg noe opp i begynnelsen av 2007 for deretter å svinge rundt 1,5 prosent. I desember var veksten i KPI-JAE oppe i 1,8 prosent. I januar 2008 økte tolv månedersveksten ytterligere litt, til 1,9 prosent, den høyeste veksten i KPI-JAE siden februar 2003.

Utvalget har i denne rapporten gjennomført beregninger med den makroøkonomiske modellen Kvarts for å anslå utviklingen i konsumprisene fra 2007 til 2008. I modellberegningene er det lagt til grunn forutsetninger om bl.a. utviklingen i kronekursen, importpriser, råoljepriser, elektrisitetspriser og norskproduserte jordbruksvarer.

Modellberegningene gir en gjennomsnittlig økning i konsumprisene fra 2007 til 2008 på 3,5 prosent. Justert for avgiftsendringer og utenom energivarer, gir modellberegningene en prisvekst i 2008 på 2,2 prosent. Dersom kronekursen blir 2 prosent svakere eller sterkere enn forutsatt, viser modellberegningene at prisstigningen vil bli økt eller redusert med 0,3 prosentpoeng i forhold til referansebanen. En oljepris som på årsbasis er 40 kroner pr. fat høyere enn forutsatt, vil kunne øke prisstigningen med 0,2 prosentpoeng fra 2007 til 2008. En lavere oljepris vil på tilsvarende måte bidra til lavere prisstigning. Dersom veksten i elektrisitetsprisene blir 10 prosentpoeng lavere eller høyere enn lagt til grunn, vil det ifølge modellberegningene endre prisveksten med 0,5 prosentpoeng i forhold til referansebanen.

Tabell 2.1 Modellresultater. Beregnet vekst i KPI og KPI-JAE fra 2007 til 2008 og isolerte virkninger av enkelte endringer i forutsetningene. Konsumprisvekst i prosent fra samme periode året før

	1. kv	2. kv	3. kv	4. kv	Året
KPI	3,5	3,6	3,8	2,9	3,5
KPI-JAE	2,0	2,2	2,3	2,4	2,2
<i>Isolerte prisvirkninger av:</i>					
10 prosentpoeng høyere/lavere elektrisitetsprisvekst	+/-0,5	+/-0,5	+/-0,6	+/-0,6	+/-0,5
2 prosent svakere/sterkere krone	+/-0,2	+/-0,4	+/-0,4	+/-0,4	+/-0,3
40 kroner høyere/lavere oljepris	+/-0,1	+/-0,2	+/-0,2	+/-0,2	+/-0,2

Utviklingen i energiprisene gjennom første halvår i fjor vil isolert sett bidra til å trekke prisstigningstakten opp gjennom de tre første kvartalene av 2008. Målt som vekst over fire kvartaler indikerer modellberegningen at prisveksten målt ved KPI vil være høyest i 3. kvartal

og lavest i 4. kvartal 2008. Prisveksten målt ved KPI-JAE antas å tilta noe gjennom året,

Nedenfor følger en gjennomgang av de ulike forutsetningene som ligger til grunn for modellberegningen:

- Det avgiftsopplegget som Stortinget har vedtatt for 2008, anslås ikke å påvirke den samlede prisveksten.
- Utvalget har lagt til grunn at elektrisitetsprisene på årsbasis vil øke med om lag 30 prosent fra 2007 til 2008.
- Utvalget har lagt til grunn en gjennomsnittlig oljepris på om lag 450 kroner i 2008.
- Ved utarbeidingen av prisprognosen har utvalget tatt utgangspunkt i gjennomsnittet for den importveide kronekursen i perioden november 2007-januar 2008 og lagt til grunn at valutakursen vil holde seg på om lag dette nivået gjennom 2008. Det vil innebære en styrking av kronen på om lag 2 prosent i forhold til gjennomsnittskursen i 2007.
- Det er i modellberegningene lagt til grunn en gjennomsnittlig nedgang i importprisene på konsumrelaterte varer med 0,4 prosent fra 2007 til 2008, regnet i norske kroner.

Slike modellbaserte beregninger vil alltid være beheftet med usikkerhet. Usikkerheten i prisvekstanslaget for 2008 er særlig knyttet til utviklingen i elektrisitetsprisene, der det i modellberegningen er lagt til grunn en betydelig økning fra 2007 til 2008. Også utviklingen i oljeprisen framover er usikker. I tillegg er det betydelig usikkert knyttet til utviklingen i kronekursen og hvor raskt og sterkt endringer i kronekursen påvirker prisveksten og hvor sterke effektene fra endringene i den internasjonale arbeidsdelingen blir framover. Utvalget vil også fremheve usikkerheten knyttet til hvor sterkt økningen i matvare- og råvarepriser på verdensmarkedet slår inn i prisveksten for matvarer i Norge. Det er også usikkerhet knyttet til hvordan den innenlandske konkurransen påvirker prisutviklingen.

Med bakgrunn i de beregningene som er foretatt og ovenfornevnte vurderinger, **anslår Beregningsutvalget en gjennomsnittlig prisvekst på om lag 3½ prosent i 2008.**

3. INDUSTRIENS KONKURRANSEEVNE

Den omfattende deltakelsen i det internasjonale varebyttet har gjort det mulig for Norge å oppnå en langt høyere materiell levestandard enn hva som ville vært mulig i en økonomi som var vesentlig mer skjermet overfor utenlandsk konkurranse. Fordelene ved det internasjonale varebyttet vil bli vesentlig redusert, hvis vi ikke samtidig kan sørge for en full og effektiv ressursutnyttelse, herunder full sysselsetting, og en akseptabel inntektsfordeling. Land som deltar i det internasjonale vare- og tjenestebyttet, må over tid ha en rimelig balanse i utenriksøkonomien. *Et lands konkurranseevne uttrykker derfor evnen til å opprettholde en rimelig balanse i utenriksøkonomien over tid, samtidig som en har full og effektiv ressursutnyttelse og en akseptabel inntektsfordeling.*

Konkurranseevnen for en næring karakteriserer evnen til å utvikle seg over tid. Dette beror på næringens lønnsomhet og dens evne til å trekke til seg investeringer. En lønnsom næring må kunne hevde seg i konkurranse med utenlandske bedrifter på produktmarkedene, og med andre norske næringer i arbeidsmarkedet.

Økt globalisering, sterkere internasjonal konkurranse og lavere transportkostnader har medført at stadig større deler av norsk næringsliv utsettes for konkurranse fra utlandet. Mange tjenesteytende næringer, bygg og anlegg mv. har i de senere år blitt stilt ovenfor stadig sterkere konkurranse fra utenlandske tilbydere. Blant eksport- og importkonkurrerende næringer i fastlandsøkonomien er imidlertid industrien fortsatt den viktigste enkeltnæringen. En rimelig god evne for industrien til å konkurrere både ute og hjemme er dermed viktig for å realisere en balansert økonomisk utvikling. Dette behøver imidlertid ikke innebære at industriens konkurranseevne hele tiden må være like god. Da oljeinntektene kom inn i norsk økonomi, kunne kravet til balanse i utenriksøkonomien sikres med en mindre industrisektor. Men oljeinntektene innebærer ikke at konkurranseutsatt sektor på varig basis kan ha svakere konkurranseevne enn konkurrentene hos handelspartnerne.

Lønnskostnadene er den enkeltfaktoren som betyr mest for kostnadene i norsk industriproduksjon. Målt som andel av verdiskapingen (bruttoproduktet) i industrien har lønnskostnadene utgjort om lag 70 prosent de siste ti årene.

Den kostnadmessige konkurranseevnen for **industrien**, målt ved relative timelønnskostnader for industriarbeidere i felles valuta, har svekket seg i løpet av de tre siste årene. I 2007 anslås de relative timelønnskostnadene i felles valuta å ha økt med 2,9 prosent. Dette skyldtes både at timelønnskostnadene økte raskere i Norge enn hos handelspartnerne og at kronen styrket seg.

Gjennomsnittlige timelønnskostnader i industrien i Norge i 2007 er anslått å ligge om lag 25 prosent høyere enn et handelsvektet gjennomsnitt av våre handelspartnere i EU. For industriarbeidere alene lå de norske kostnadene vel 41 prosent høyere. Det er knyttet usikkerhet og svakheter til tallene. Pensjonskostnader er bare delvis inkludert i statistikken.

Lønnsomheten i industrien i Norge, målt ved tall fra nasjonalregnskapet, bedret seg fra 2004 til 2005 og ytterligere fra 2005 til 2006.

I ettertid kan utviklingen i industriens totale konkurranseevne et stykke på vei avleses i utviklingen i markedsandelene for tradisjonelle varer på hjemme- og eksportmarkedene. Etter et betydelig fall i eksportmarkedsandelene på slutten av 1990-tallet, holdt markedsandelene seg

relativt stabile i perioden 2000-2003. I perioden 2003-2006 ser disse imidlertid ut til igjen å ha blitt betydelig redusert.

Tabell 3.1 Timelønnskostnader for arbeidere i industrien. Prosentvis endring fra året før ¹⁾

	Gj.snitt 1998											
	2007	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*	
Vekst i lønnskostnader pr. time												
Norge	4,9	7,9	4,6	3,0	6,4	5,4	3,9	5,9	2,8	4,3	4,8	
Handelspartnerne	3,3	2,7	3,3	4,3	4,0	3,8	3,6	2,9	2,6	2,7	3,5	
Relativ timelønnskostnadsvekst i nasjonal valuta	1,5	5,0	1,3	-1,2	2,3	1,5	0,4	2,9	0,2	1,6	1,2	
Relativ timelønnskostnadsvekst i felles valuta	1,9	1,3	0,4	-3,2	5,7	9,6	-2,5	-0,8	4,9	1,1	2,9	
<i>Memo:</i>												
Valutakurs ²⁾	-0,3	3,7	0,9	2,1	-3,1	-7,4	3,0	3,8	-4,4	0,5	-1,7	

1) Tall for handelspartnerne er beregnet som veide geometriske gjennomsnitt, der vektene er de som nå ligger til grunn for beregningen av industriens effektive valutakurs. Timelønnskostnadene gjelder arbeidere i industrien.

2) Industriens effektive valutakurs. Et positivt endringstall innebærer en effektiv svekkelse av norske kroner.

*) For 2007 er veksten i timelønnskostnader for Norge satt lik veksten fra 1.-3. kvartal 2006 til 1.-3. kvartal 2007 i SSBs arbeidskraftskostnadsindeks for industrien

Kilder: Bureau of Labor Statistics (BLS), Eurostat, SSB, EU-kommisjonen og Beregningsutvalget.

4. MAKROØKONOMISK UTVIKLING

Internasjonal økonomi

Verdensøkonomien har vokst kraftig over flere år. Den senere tiden har imidlertid vært preget av økt usikkerhet knyttet til utsiktene for den økonomiske utviklingen framover. Urolighetene i finansmarkedene, som startet i august i fjor, har vedvart inn i det nye året, og flere svake nøkkeltall i USA har gitt grobunn for mer pessimistiske vurderinger om vekstutsiktene og om faren for et markert tilbakeslag. Et tilbakeslag i USA vil ha negative konsekvenser for den økonomiske veksten også i andre deler av verden.

Norsk økonomi

I Norge har aktiviteten i fastlandsøkonomien vært i oppgang siden sommeren 2003. BNP for Fastlands-Norge økte trolig med 5¾ prosent i 2007, 1½ prosentpoeng mer enn året før. Lave renter, lav prisvekst, økte petroleumsinvesteringer og økt etterspørsel fra utlandet har vært viktige drivkrefter for oppgangen i norsk økonomi. Utviklingen har vært preget av høy vekst i husholdningenes konsum og boliginvesteringer, men også de private fastlandsbedriftene har økt sine investeringer markert. Sterk økning i importen har imidlertid bidratt til å dempe effektene fra høyere etterspørsel til norsk produksjon.

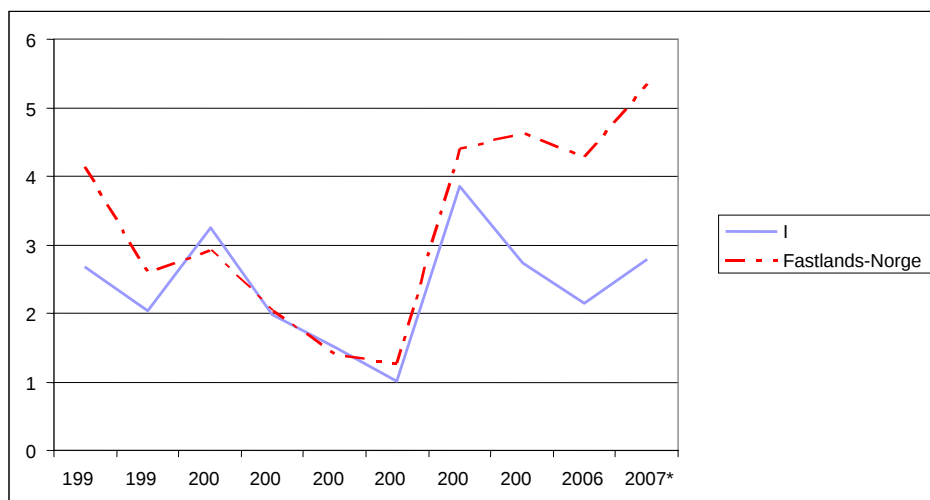
Arbeidsmarkedet har bedret seg klart de siste par årene. På årsbasis økte sysselsettingen i 2006 med 78 500 personer, og den registrerte arbeidsledigheten gikk markert ned.

Sysselsettingsveksten har vært enda sterkere i 2007, med en oppgang som ser ut til å bli 3,6 prosent eller vel 85 000 personer. Fra 2006 til 2007 ble summen av antall registrerte ledige og personer på ordinære arbeidsmarkedstiltak redusert med nesten 16 700, til 56 200.

Sesongjustert var 50 700 enten helt ledige eller på ordinære tiltak ved utgangen av januar 2008. Veksten i arbeidsinnvandringen har vært viktig for å forklare den sterke veksten i produksjon og sysselsetting. Samtidig kan den økte arbeidsinnvandringen ha begrenset nedgangen i arbeidsledigheten. Omfanget og virkningen av arbeidsinnvandringen er usikker.

Prognosene fra Finansdepartementet, Norges Bank og Statistisk sentralbyrå peker alle i retning av en fortsatt høy aktivitetsvekst i fastlandsøkonomien i 2008. Veksten antas likevel å bli klart lavere enn i 2007, og mer i tråd med det som kan betraktes som trendveksten i økonomien.

Årsaken til avmatningen er blant annet svakere vekst i de norske eksportmarkedene, slik at den tradisjonelle vareeksporten ligger an til å øke mindre enn i fjor. Videre antas det en noe svakere vekst i husholdningenes forbruk og i fastlandsinvesteringene i 2008. Det ventes fortsatt klar sysselsettingsvekst, men likevel lavere enn den sterke veksten i 2007. AKU-ledigheten antas å holde seg på om lag samme nivå som i 2007.

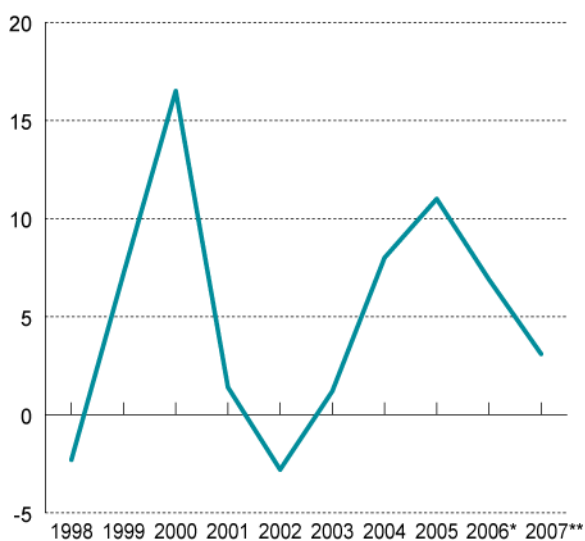
Figur 4.1 BNP - volumvekst fra året før i prosent

*Foreløpige tall

** Veksten fra de tre første kvartalene i 2006 til de samme tre kvartalene i 2007

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Sterk vekst i produksjonen på fastlandet og høy vekst i inntektene fra Norges finansielle fordringer på utlandet bidro til at **disponibel realinntekt for Norge** ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall for de tre første kvartalene i 2007 var vel 3 prosent høyere enn i samme periode i 2006, mot en vekst på 6,9 prosent året før. Den kraftige veksten i oljeprisen etter 2003 bidro sterkt til at nivået på disponibel realinntekt i 2007 ser ut til å ha vært om lag 32 prosent høyere enn ved konjunkturbunnen i 2003.

Figur 4.2 Disponibel realinntekt for Norge. Prosentvis vekst fra året før

* Foreløpige tall

** Tekniske framskrivninger basert på veksten i de tre første kvartaler for 2007 sammenlignet med de tre første kvartaler for 2006.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4.1 Utviklingen i noen makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet fremgår

	2006	2007	2008		
	Regnskap	SSB ¹⁾	SSB ¹⁾	NB ²⁾	FIN ³⁾
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	4,2	7,1	4,1	3½	3,5
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	3,1	3,0	2¾	2,3
Bruttoinvesteringer i fast kapital	6,5	7,6	5,7	..	1,3
- Fastlands-Norge	7,3	7,9	4,2	3¼	..
- Utvinning og rørtransport	3,4	6,3	5,9	7½	0,0
Eksport	0,5	2,6	4,2	..	5,1
- Tradisjonelle varer	6,2	7,9	4,9	4	4,3
Import	8,2	8,1	5,9	4¾	3,8
- Tradisjonelle varer	9,6	8,6	5,2	..	3,3
Bruttonasjonalprodukt	2,2	3,3	3,6	3¾	3,1
- Fastlands-Norge	4,3	5,7	3,2	2¾	2,8
Sysselsatte personer	3,3	3,6	1,9	1¼	1,0
Utførte timeverk, Fastlands-Norge	2,4	3,7	2,2	..	..
Arbeidsledighetsrate -AKU (nivå)	3,4	2,6	2,6	2½	2,5
Årslønn	4,1	5,4 ⁴⁾	6,2 ⁵⁾	5¾	5
Konsumprisindeksen	2,3	0,8 ⁶⁾	2,9	3¼	2½
Driftsbalansen, mrd. kroner	353,5	338,8	419,3	..	..
Husholdningenes disponible realinntekt	-7,0	5,3	6,1	..	..
MEMO:					
Pengemarkedsrente (nivå)	3,1	5,0 ⁵⁾	5,4	5,9	..
Importveid kronekurs ⁷⁾	0,6	-1,8 ⁵⁾	-2,0	-2½	-¼
Gjennomsnittlig lånerente ⁸⁾ (nivå)	4,3	5,6	6,2	..	..
Råoljepris ⁹⁾ i kroner (nivå)	414	423 ⁵⁾	456	..	360

¹⁾ Anslag ifølge Statistisk sentralbyrå, Økonomiske analyser 6/2007, november 2007.

²⁾ Anslag ifølge Norges Bank. Pengepolitisk rapport 3/2007, oktober 2007.

³⁾ Anslag ifølge Finansdepartementet, St.meld. nr. 1 (2007-2008), september 2007.

⁴⁾ Beregningsutvalgets anslag

⁵⁾ Lønn per normalårsverk - som også inneholder overtid.

⁶⁾ Fasit

⁷⁾ Positivt tall innebærer svekket krone.

⁸⁾ Husholdningenes lånerente i private finansinstitusjoner.

⁹⁾ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend

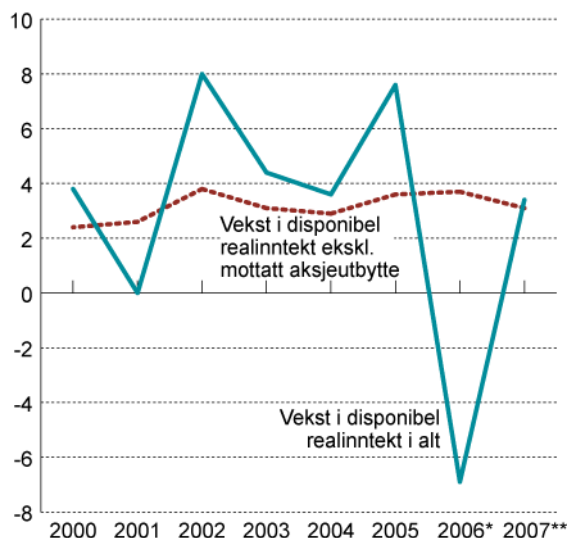
5. INNTEKTENE I HUSHOLDNINGENE

Samlet inntektsutvikling for husholdningene bestemmes både av inntektsutviklingen for den enkelte og av antallet som tjener opp inntekt. Utviklingen i formues-, skatte- og trygdeforhold kommer også inn.

Husholdningenes disponible realinntekt **utenom aksjeutbytte** var ifølge forløpige nasjonalregnskapstall for de tre første kvartalene i 2007 3,1 prosent høyere enn i samme periode året før. Hovedforklaringen til oppgangen var sterk sysselsettingsvekst kombinert med reallønnsvekst. Regnet per person, gikk disponibel realinntekt utenom aksjeutbytte opp med 2,1 prosent i den samme perioden. Disponibel realinntekt **inklusive aksjeutbytte** var i samme periode 3,4 prosent høyere enn året før. Svingninger i mottatt aksjeutbytte, som i stor grad har vært skattemotiverte, har påvirket husholdningenes totale inntektsvekst betydelig i de senere år og trakk inntektsveksten kraftig ned i 2006, mens den i liten grad antas å ha påvirket veksten i 2007.

Bidragene fra **lønn**, som er den største inntektskomponenten, har jevnt over vært store i de siste årene med unntak av i 2003, da vekstbidraget fra lønnsinntektene var negativt. Dette hang blant annet sammen med nedgang i sysselsettingen og relativ høy prisvekst. Tall fra nasjonalregnskapet viser at vekstbidraget fra lønn var på 3,9 prosentpoeng i 2006 og 7,1 prosentpoeng i de tre første kvartalene av 2007. Dette kan forklares både av sterk sysselsettingsvekst og reallønnsvekst.

Offentlige stønader, som er den viktigste inntektskilden for pensjonister og trygdede, har i hele perioden 2000-2007 gitt positive bidrag til veksten i husholdningenes disponible realinntekt. Utviklingen i offentlige stønader økte veksten i disponibel realinntekt med 1,1 prosentpoeng i 1.-3. kvartal 2007.

Figur 5.1 Vekst i disponibel realinntekt for husholdninger og ideelle organisasjoner. Prosentvis endring fra året før.

*Foreløpige tall

** Vekst 3 første kvartaler i 2007 sammenlignet med samme kvartaler året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Reallønn etter skatt ifølge standardbergninger for utvalgte grupper

Tabell 5.1 indikerer en økning i reallønn etter skatt for lønnstakere i alt på om lag 4,5 prosent fra 2006 til 2007, mot 1,9 prosent året før.

For industriarbeidere økte reallønnen etter skatt i gjennomsnitt med 4½ prosent fra 2006 til 2007, mens økningen for industrifunksjonærer i NHO-bedrifter var 4¼ prosent i samme periode. For ansatte i HSH-bedrifter i varehandel var økningen 4,1 prosent. For kommuneansatte inklusive undervisningssektoren økte reallønnen etter skatt i gjennomsnitt med 3¾ prosent fra 2006 til 2007, mens veksten for statsansatte var på om lag 4 prosent. Ansatte innen finanstjenester har hatt en kjøpekraftsutvikling på 3,9 prosent i denne perioden.

Endringene i skattereglene for lønnstakere for 2008 er langt på vei videreført på 2007-nivå. I 2008 videreføres innslagspunktene for toppskatt, minstepensjonen og personfradraget på 2007-nivå, dvs. at innslagspunktene for toppskatt og fradragbeløpene er oppjustert i tråd med anslått lønnsvekst fra 2007 til 2008.

Det er imidlertid vedtatt enkelte andre endringer i skattereglene som berører lønnstakere. Blant annet er fradraget for fagforeningskontingent økt til 3 150 kroner.

Tabell 5.1 Beregnet vekst i reallønn etter skatt per årsverk for utvalgte grupper. Lønnstakere i klasse 1 med gjennomsnittlig årslønn og med standardfradrag. Vekst i prosent

Grupper	Gjennomsnittlig årslønn i 2006, kr	2005-2006		2006-2007	
		Lønnsvekst	Vekst i reallønn etter skatt	Lønnsvekst	Anslått vekst i reallønn etter skatt
Industriarbeidere ¹⁾	317 800	3,6	1,5	5½	4½
Industrifunksjonærer ²⁾	474 800	4,6	2,9	5¾	4¼
HSH-bedrifter i varehandel ³⁾	331 600	4,2	2,0	5,0	4,1
Forretnings- og sparebanker og forsikring ⁴⁾	455 300	5,6	3,5	5,2	3,9
Statsansatte	366 300	4,5	2,2	5	4
Kommuneansatte ⁵⁾	329 600	4,1	1,9	4½	3¾
Veid snitt av alle grupper ⁶⁾	360 500	4,1	1,9	5,4	4,5

¹ Gjelder for industriarbeidere med gjennomsnittlig avtalefestet normalarbeidstid, for dagarbeidere betyr dette 37,5 t/uke. Omfatter industriarbeidere som inngår i NHO-bedrifter.

² Industrifunksjonærer i NHO-bedrifter.

³ Tall for HSH-bedrifter i varehandel er for heltidsansatte.

⁴ Dekker noen flere grupper enn forhandlingsområdet.

⁵ Inklusive skoleverket.

⁶ Gjennomsnittet er veid med andel av total utbetalt lønn som vekt. Gjennomsnittet gjelder alle grupper, også de som ikke inngår i tabellen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget.

Pensjonen både for enslige minstepensjonister og minstepensjonistektepar økte reelt med 4,5 prosent fra 2006 til 2007. I 2007 utgjorde minstepensjonen i gjennomsnitt 117 476 kroner for enslige og 215 304 kroner for ektepar. En særskilt skattereduksjonsregel sikrer at minstepensjonister uten særlig formue eller inntekter utenom pensjon ikke betaler skatt.

Økningen i gjennomsnittlig grunnbeløp var 5,4 prosent fra 2006 til 2007. Både enslige pensjonister minstepensjonistektepar fikk økt pensjon fra folketrygden i takt med økningen i grunnbeløpet fra 2006 til 2007.

Endringene i skattereglene for pensjonister innebærer at en enslig pensjonist i 2008 vil begynne å betale skatt når pensjonsinntekten overstiger 141 300 kroner. Tilsvarende vil et pensjonistektepar med lik pensjon begynne å betale skatt på en samlet inntekt over 231 700 kroner. I disse beregningene er det lagt til grunn at pensjonistene kun har pensjonsinntekt og standardfradrag og at nettoformuen ikke overstiger 200 000 kroner.

Grensene for skattefri nettoinntekt for pensjonister er oppjustert med den anslåtte lønnsveksten i Nasjonalbudsjettet 2008 til 104 600 kroner for enslige og til 171 500 kroner for ektepar. Dette sikrer at personer med minstepensjon, som ikke har andre inntekter eller nettoformue over 200 000 kroner, slipper å betale skatt.

Boks 1.1 Lønnsbegreper og grunnlaget for beregning av årslønnsvekst

Beregningene som utvalget legger fram, bygger på Statistisk sentralbyrås strukturstatistikk for lønn, en statistikk som en gang per år kartlegger nivå, fordeling og endring i lønn. Videre bygger beregningene i hovedsak på prinsipper og forutsetninger som utvalget har lagt til grunn i tidligere rapporter. SSBs lønnsstatistikk er utviklet i tråd med EØS-retningslinjer på området og i nært samarbeid med partene i lønnsoppgjøret for å dekke krav til forhandlingsstatistikk.

I privat sektor bygger SSBs lønnsstatistikk på opplysninger fra et utvalg av bedrifter i alle næringshovedområder² med unntak av primærnæringene. Utvalgene varierer i størrelse fra om lag 40 til 80 prosent, med i gjennomsnitt om lag 67 prosent av alle ansatte i næringshovedområdet, alt avhengig av i hvor stor grad næringen er omfattet av krav om forhandlingsstatistikk. Det innhentes opplysninger på individnivå i alle næringer og for alle ansatte uavhengig av stilling og arbeidstid. Fra foretakene som omfattes av det årlige utvalget, innhentes data på skjema eller via elektroniske media. Det er også mulighet til å levere data via Altinn-portalen.

I offentlig sektor bygger lønnsstatistikken for ansatte i staten på opplysninger fra Statens Sentrale Tjenestemannsregister (SST) hos Fornyings- og administrasjonsdepartementet, mens den for ansatte i kommunal- og fylkeskommunal virksomhet bygger på opplysninger fra Personal administrativt informasjonssystem (PAI) hos KS. Både for ansatte i staten, i kommunal- og fylkeskommunal virksomhet og i helseforetakene er det totaltelling. SSB står for innhenting av lønnsopplysningene for statsansatte og for ansatte i de statlige helseforetakene. SSB offentliggjør offisiell lønnsstatistikk for ansatte både i staten, de statlige helseforetakene, kommunene og for undervisningssektoren.

Beregningene av lønnsnivå og lønnsvekst er basert på oppgaver over time- eller månedsfortjeneste eksklusive overtidstillegg, men inklusive andre typer tillegg. Månedsfortjenesten består av fast avtalt lønn inkl. faste tillegg, uregelmessige tillegg og bonuser. Uregelmessige tillegg omfatter bl.a. tillegg for ubekvem arbeidstid, utkallingstillegg, skifttillegg, smusstillegg, offshoret tillegg og andre tillegg som følge av arbeidets art. Uregelmessige tillegg er som regel knyttet til spesielle arbeidsoppgaver eller arbeidstider.

Beregningene inneholder de samme lønnskomponentene for alle grupper. I lønnskomponentene inngår lønnstillegg som kan ha bakgrunn i spesielle forhold i en bransje, f.eks. skifttillegg og ulempetillegg. Som nevnt inngår bonus i årslønnsbegrepet. Derimot inngår ikke fordel ved opsjoner og fordel ved aksjer til underkurs.

For **tariffområdene** i tabell 1.1 beregnes fra og med 2003 årslønn for alle grupper ved å ta utgangspunkt i lønnsstatistikken for vedkommende år, f. eks. i oktober. En kan dermed anslå økningen i månedsfortjenesten siden oktober året før. Økningen i månedsfortjenesten over denne perioden deles i tariffmessig lønnsøkning og lønnsglidning. Tariffmessig lønnsøkning anslås på grunnlag av tariffavtaler og kan fordeles på bestemte tidspunkter i 12-månedersperioden. Lønnsglidningen, som beregnes som en restpost, blir fordelt på ett eller flere tidspunkter for de ulike gruppene. Deretter kan en beregne et gjennomsnittlig årslønnsnivå for det aktuelle året.

² Ifølge Standard for næringsgrupper 1994 (C 182).

I beregningene forutsettes det at det ikke skjer noen glidning fra tellingstidspunktet og ut året. Informasjon fra den kvartalsvise lønnsindeksen til SSB viser en viss lønnsvekst for noen grupper i privat sektor fra september/oktober og ut året som ikke har vært fanget opp av beregningsoppleggene. Dette har forholdsvis liten betydning for gjennomsnittlig årslønn og årslønnsvekst, men kan i noen større grad påvirke størrelsen på overhenget til neste år.

Beregningene av lønnsnivå og lønnsvekst i tabell 1.1 er for noen grupper utført for heltidsansatte, dvs. for lønnstakere som har avtalt full arbeidstid per uke på tellingstidspunktet for den aktuelle statistikken. Et fullt årsverk svarer imidlertid ikke til det samme antall arbeidstimer for alle lønnstakergrupper. Begrepet «beregnet årsverk» omfatter både heltids- og deltidsansatte der deltidsansatte er regnet om til heltidsekvivalenter, med utgangspunkt i registrert arbeidstid/stillingsstørrelse på tellingstidspunktet. Ved beregningene forutsettes det at det gis godtgjørelse for ferie- og sykefravær som er lik lønnsinntekten for arbeidet tid av tilsvarende lengde som fraværet.

I beregningene av årslønn for **heltidsansatte** i privat sektor etter næringshovedområde inngår som hovedregel de som har en avtalt arbeidstid på 33 timer eller mer i uken. Dette er i samsvar med definisjonen av heltid i offisiell lønnsstatistikk. Det skilles ikke mellom arbeid på skift/turnus og på dagtid. I forbindelse med utarbeidning av tariffstatistikk kan SSB sette andre grenser. For ansatte i staten og kommunene inkl. undervisningssektoren er heltid definert som dellønnsprosent/stillingsandel på 100 prosent. For de statlige eide helseforetakene har en også mulighet for å sette grenser mellom heltid og deltid som i privat sektor.

Deltidsansatte er alle som har avtalt arbeidstid lavere enn 33 timer i uken eller dellønnsprosent/stillingsandel lavere enn 100 prosent. For å kunne sammenlikne lønn mellom heltids- og deltidsansatte omregnes lønnen til de deltidsansatte til hva den ville vært hvis de jobbet heltid. Lønn per heltidsekvivalent for de deltidsansatte kan da slås sammen med lønnen for de heltidsansatte slik at man kan beregne gjennomsnittlig lønn for alle ansatte.

Det bør utvises forsiktighet ved sammenlikning mellom gruppene. Dette gjelder særlig ved vurdering av utviklingen i ett enkelt år. Videre kan variasjoner i lønnsutviklingen mellom grupper bl.a. ha sammenheng med endringer i sammensetningen av arbeidsstyrken, endringer i stillingsstruktur m.m.

Lønnsglidning framkommer beregningsmessig som forskjellen mellom total lønnsøkning i en bestemt periode og tariffmessig lønnsøkning i den samme perioden. Tillegg ved lokale forhandlinger i privat sektor og for stillinger med bare lokal lønnsdannelse i kommunene regnes som lønnsglidning. I noen tariffområder er forhandlingsmodellen slik at også de lokale forhandlingene er en del av den avtalte lønnsøkningen. For ansatte i staten og i kommunene med hovedsakelig sentral lønnsdannelse, er tillegg ved lokale forhandlinger normalt en del av rammen som fastsettes sentralt. Denne rammen er likevel ofte en nedre ramme. I staten f. eks. kan etatene/virksomhetene overføre midler fra driftsbudsjettet til lønnsmidler. I tillegg kan partene lokalt føre forhandlinger på særlig grunnlag.

Utvalget presenterer tall som viser dekomponering av årslønnsveksten i overheng, bidrag fra tariff tillegg og bidrag fra lønnsglidning. Når en fokuserer på lønnsveksten fra dato til dato, betyr normalt lønnsglidningen mer for lønnsveksten enn det som framgår av dekomponeringen. For industriarbeidere bidro lønnsglidningen med 2,7 prosentpoeng av lønnsveksten fra 1. oktober 2005 til 1. oktober 2006, mens bidraget til årslønnsveksten fra 2005 til 2006 var 1,7 prosentpoeng i 2006. For staten bidro lønnsglidningen med 1,5 prosentpoeng av lønnsveksten fra 1. oktober 2005 til 1. oktober 2006, mens bidraget til årslønnsveksten fra 2005 til 2006 var

0,8 prosentpoeng i 2006. Forskjellen skyldes at en del av lønnsglidningen inngår i overhenget ved beregning av årslønnsvekst. For staten vil det si 0,7 prosentpoeng av overhenget til 2007 (1,5-0,8).

Lønnsoverhenget beskriver hvor mye lønnsnivået ved **utløpet** av ett år ligger over gjennomsnittsnivået for året. Det forteller dermed hvor stor lønnsveksten fra ett år til det neste vil bli dersom det ikke gis lønnstillegg eller foregår strukturendringer i beregningsåret. Størrelsen på overhenget vil ofte være et tolkingsspørsmål. Det kan også variere betydelig mellom områdene. Tariff tillegg og lønnsøkinger ellers blir ofte gitt til ulike tidspunkter for ulike lønnstakergrupper og spredt utover hele året. Lønnstillegg som gis sent i året, fører til større overheng til neste år enn tilsvarende tillegg som gis tidlig i året.

Den lovbestemte alminnelige **arbeidstid** er 40 t/uke. Avtalefestet normalarbeidstid er den arbeidstid per uke som gjelder for vedkommende lønnstakergruppe ifølge tariffavtaler. Den er vanligvis 37,5 t/ uke. Ved arbeidstidsordninger som skift-, turnus- og nattarbeid, er både lovfestet og avtalt arbeidstid lavere enn dette. Mellom LO og NHO er for eksempel avtalefestet arbeidstid på 36,5 t/uke for vanlig 2-skiftarbeid, 35,5 t/uke for døgnskcontinuerlig skift- og sammenliknbart turnusarbeid og 33,6 t/uke for helkontinuerlig skift- og sammenliknbart turnusarbeid.

For arbeidere i NHO-bedrifter baseres beskrivelsen av lønnsutviklingen på timefortjenesten omregnet til 37,5 t/uke. I en del bransjer/tariffområder hvor det forekommer skiftarbeid, er timelønssatsen for dette arbeidet fastsatt slik at fortjenesten per uke er den samme uansett hvilken arbeidstidsordning som gjelder. For å kunne sammenlikne lønnstall bransjer i mellom, omregnes timefortjenestene slik at de tilsvarer en ukentlig arbeidstid på 37,5 timer. Med utgangspunkt i faktisk timelønn medfører omregning til 37,5 t/uke at bransjer med mye skiftarbeid vil få et relativt lavere lønnsnivå enn før omregningen i forhold til bransjer hvor det er lite skiftarbeid.

SSB utarbeider en **kvartalsvis** lønnsindeks. Et hovedformål med denne indeksen er måling av lønnsendring gjennom året til bruk i konjunkturovervåkingen. Det er siden 1. kvartal 1998 innhentet opplysninger for et utvalg av bedrifter i noen hovednæringsområder. Utvalget er trukket blant de bedriftene som er med i strukturstatistikken, og det foretas rotasjon av utvalget en gang i året. SSB publiserer nå endringstall etter den kvartalsvise lønnsstatistikken for industri, olje- og gassutvinning og bergverksdrift, bygg- og anleggsvirksomhet, samferdsel, varehandel, forretningsmessig tjenesteyting og eiendomsdrift, kraftforsyning og hotell- og restaurantvirksomhet. Etter hvert vil de kvartalsvise lønnsindeksene bli utvidet til å omfatte de samme næringsområder som strukturstatistikken.

Den kvartalsvise lønnsindeksen er nært knyttet til den årlige strukturstatistikken for lønn (lønnsstatistikken). Lønnsbegrepene (utbetalt avtalt lønn og månedsfortjeneste i alt) er identiske med lønnsbegrepene som benyttes i strukturstatistikken for lønn. Utviklingen i utbetalt avtalt lønn, som er hovedkomponenten i månedsfortjenesten i alt, er direkte sammenliknbar mellom den kvartalsvise lønnsindeksen og strukturstatistikken. Utviklingen i månedsfortjenesten er derimot ikke direkte sammenliknbar mellom de to statistikkene. Årsaken til dette er at uregelmessige tillegg og bonuser mv. beregnes som et snitt over året i strukturstatistikken, mens i den kvartalsvise lønnsindeksen beregnes gjennomsnittet for størrelsene kun for det gjeldende kvartalet.

Vedleggstabell 1 Beregnet årslønnsvekst¹⁾ fra året før for flere grupper. Utfyllingstabell til tabell 1.1

Arbeidere i NHO-bedrifter ²⁾ :											
År	Arbeidere i alt	Industri- arbeidere	Nærings- og nytelse	Tekstil- og bekledning	Treindustri	Treforedling- og papirvareind.	Grafisk industri	Kjemisk industri	Mineralbarb. industri	Elektrokjemisk industri	Jern- og metall- industri
1998	6,2	5,6	5,3	6,6	6,4	5,6	5,3	5,6	5,7	4,8	5,6
1999	4,9	4,7	4,2	3,1	2,5	5,3	4,2	3,2	6,1	6,0	5,3
2000	4,5	4,5	3,9	3,9	4,3	8,1	4,4	2,9	6,1	4,3	4,1
2001	4,9	4,9	4,2	4,7	4,3	5,3	7,7	5,3	5,0	5,8	5,0
2002	5,6	5,0	6,1	4,6	6,1	4,8	3,4	5,4	5,2	4,0	5,5
2003	4,0	3,5	4,0	4,6	3,0	4,3	2,9	4,2	3,6	7,8	2,5
2004	3,6	3,6	4,0	4,6	3,1	3,6	3,9	2,5	4,4	2,3	4,0
2005	3,2	3,4	3,6	3,4	3,1	3,5	3,8	3,3	3,2	3,9	3,6
2006	4,2	3,6	3,3	2,5	3,9	4,2	3,3	3,8	4,8	3,3	3,8
2007	5 1/2										
1997-06	49,4	46,2	45,9	45,0	43,2	54,6	46,2	42,5	53,7	50,9	47,0
Gj. sn per år	4,6	4,3	4,3	4,2	4,1	5,0	4,3	4,0	4,9	4,7	4,4
Årslønn 2006	kr 320 100	kr 317 800	kr 294 400	kr 268 200	kr 292 100	kr 309 700	kr 370 200	kr 305 500	kr 295 300	kr 349 800	kr 328 500

Arbeidere i NHO-bedrifter ²⁾ :											
ÅR	Bygg- og anleggsvirksomhet		Transport- sektoren	Funksjonærer i NHO-bedrifter		Forretnings- og sparebanker ⁵⁾	Varehandel			Hotell- og rest. ³⁾	Forsikring
	I alt	Byggevirk.		I alt	Industrifunk.		I alt	Engroshandel	Detaljhandel		
1998	6,9	6,8	6,4	6,6	6,8	6,8	6,2	5,4	7,1	6,2	7,3
1999	5,7	5,8	4,8	4,8	4,7	5,1	4,7	5,1	4,0	4,1	4,3
2000	5,3	5,5	4,2	4,6	4,7	5,3	4,5	4,6	4,2	4,4	3,9
2001	4,9	5,2	5,3	7,1	5,3	4,7	5,2	5,3	4,6	3,6	4,2
2002	5,3	5,3	5,4	5,6	6,1	6,2	4,4	4,2	5,5	5,6	6,0
2003	3,7	3,9	5,2	5,1	4,6	4,5	4,6	4,2	5,0	3,1	-
2004	3,6	3,6	4,0	4,1	3,8	4,0	3,9	3,3	4,3	1,5	-
2005	2,7	2,9	3,8	4,1	4,3	7,7	3,7	4,0	3,9	2,5	-
2006	3,9	4,1	3,9	5,1	4,6	5,6	3,4	3,4	4,6	3,3	-
2007	5 1/2	5 1/2	4½	6 1/4	5 3/4	5,2	5,9	5,5	5,0	4¼	-
1997-06	50,7	52,3	52,2	58,2	54,9	62,4	48,7	47,2	52,4	39,9	-
Gj. sn per år	4,7	4,8	4,8	5,2	5,0	5,5	4,5	4,4	4,8	3,8	-
Årslønn 2006	kr 341 500	kr 337 500	kr 294 100	kr 471 900	kr 474 800	kr 455 300	kr 361 000	kr 399 800	kr 310 500	kr 257 500	-

ÅR	Forretningsm. tjenesteyting	Staten				Kommunene		Spekter-bedrifter	
		I alt	Sivil ytre etat ⁴⁾	Forretn. drift ⁴⁾	Undervisnings- sektoren ⁶⁾	I alt	Helsefore- takene	Øvrige bedrifter	
1998	5,9	6,4	7,6	6,8	5,8	5,9	-	-	
1999	5,6	4,7	2,0	3,1	4,5	5,0	-	-	
2000	5,2	4,6	4,7	4,4	6,0	4,0	-	-	
2001	4,1	4,2	3,4	4,3	7,8	3,5	-	-	
2002	4,6	5,9	6,4	4,0	8,2	6,0	5,3	5,5	
2003	4,8	4,3	-	-	5,4	4,4	7 ⁷⁾	3,8	
2004	3,5	3,7	-	-	3,2	3,8	3 ⁸⁾	3,4	
2005	2,4	3,4			3,0	3,4	3,3 ⁸⁾	3,6	
2006	3,2	4,5			2,6	4,1	3,7 ⁹⁾	4,8 ¹⁰⁾	
2007	5,0	5			3 ⅓	4½	-	5,3	
1997-06	46,8	50,3	-	-	57,1	48,0	-	-	
Gj. sn per år	4,4	4,6	-	-	5,1	4,5	-	-	
Årslønn 2006	kr 424 900	kr 366 300	-	-	kr 376 800	kr 329 600	378 700 ⁸⁾	kr 345 800	

¹ Veksttallene er per årsverk for arbeidere i NHO-bedrifter, funksjonærer i NHO-bedrifter fra og med 2002, staten, skoleverket, kommunene, hotell- og restaurantvirksomhet og Spekter-bedrifter. For de andre er de for heltidsansatte.

² Gjelder for arbeidere med gjennomsnittlig avtalefestet normalarbeidstid, for dagarbeidere betyr dette 37,5 t/uke.

³ Omfatter månedslønte, prosentlønte og timelønte arbeidstakere. Både heltids- og deltidsansatte er med i veksttallet. Årslønnsnivået er et gjennomsnitt for fastlønte og prosentlønte. Veksttallet fra 1996 til 1997 er justert for bedrifter som tidligere var medlemmer i Forbundet for Overnatting og Servering (FOS), og som ikke var med i statistikken for 1996. Denne gruppen utgjør 30-40 prosent i grunnlagsmaterialet og er med i veksttallet for 1997-98 og etterfølgende år.

⁴ Lønnsutviklingen mellom lønnsstatistikkens tellingstidspunkter. For de andre er det lagt til grunn årsgjennomsnittet

⁵ Forretnings- og sparebanker og forsikring under ett som omfatter noen flere grupper enn forhandlingsområdet bank og forsikring. Forsikring er inkludert fra og med 2003.

⁶ Tallet for skoleverket i 2004 og 2005 er for undervisningspersonell med i hovedsak sentral lønnsdannelse i kommunene og ekskl. Oslo kommune.

⁷ Legene trakk opp lønnsveksten med om lag 2 prosentpoeng

⁸ Heltidsansatte

⁹ Lønnsveksten i 2006 er per årsverk og er beregnet av Spekter på grunnlag av et datamateriale de har innhentet inn per oktober 2005 og 2006 og februar 2007 for LO-, YS- og Unio-forbundene. Spekter beregnet også lønnsveksten for årene 2002 og 2003. For årene 2004 og 2005 er lønnsveksten for heltidsansatte og er beregnet av SSB. På grunnlag av innhentet lønnsdata per oktober 2005 og 2006 har SSB beregnet lønnsveksten fra 2005 til 2006 til 3,0 prosent for heltidsansatte.

¹⁰ Ekskl. flygeledere var lønnsveksten 4,4 prosent.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Beregningsutvalget

Vedleggstabell 2. Relative kostnader, Norge vs. handelspartnerne. Prosentvis endring fra året før¹⁾ Utfyllingstabell til tabell 3.1

	Gj.snitt 1991- 2000 ⁴⁾	Gj.snitt 1998- 2007 ⁵⁾	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
<i>Nominelle korte renter, nivå²⁾:</i>												
Norge	6,9	4,9	5,8	6,5	6,7	7,2	6,9	4,1	2,0	2,2	3,1	4,9
Handelspartnerne	6,2	3,6	4,6	3,4	4,7	4,5	3,7	2,8	2,5	2,6	3,3	4,3
Rentedifferanse korr. for endringer i valutakurs	-0,1	1,6	-2,5	2,1	-0,1	5,9	11,3	-1,7	-4,2	4,3	-0,6	2,3
<i>Konsumpriser:</i>												
Norge	2,3	1,9	2,2	2,3	3,1	3,0	1,3	2,5	0,4	1,6	2,3	0,8
Handelspartnerne	3,3	1,9	1,6	1,6	2,0	2,5	2,1	1,8	1,6	1,7	1,9	2,2
Relative konsumpriser i nasjonal valuta	-0,9	0,1	0,7	0,7	1,1	0,5	-0,7	0,6	-1,1	-0,1	0,4	-1,4
Relative konsumpriser i felles valuta	-1,6	0,4	-2,9	-0,1	-0,9	3,8	7,2	-2,3	-4,7	4,5	-0,1	0,3
<i>Industriens el.priser i øre pr. kWh:</i>												
Norge	15,0	18,5	14,1	15,8	15,7	17,7	17,6	19,2	20,3	21,6	25,2	
Handelspartnerne	47,0	48,5	46,7	44,9	44,8	45,1	41,9	51,7	51,4	50,9	60,1	
Relative elektrisitetspriser, prosent ³⁾	31,9	38,0	30,2	35,2	35,0	39,2	42,0	37,2	39,5	42,5	41,9	

¹⁾ Tall for handelspartnerne er beregnet som veide geometriske gjennomsnitt

²⁾ Tremåneders pengemarkedsrenter

³⁾ Nivået på prisen i Norge i prosent av nivået for handelspartnerne

⁴⁾ 1993-2000 for industriens el.priser

⁵⁾ 1998-2006 der det ikke finnes tall for 2007

Kilder: International Energy Agency, IMF, Statistisk sentralbyrå, OECD, Reuters EcoWin og Beregningsutvalget